

บทที่ 1

บทนำ: สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

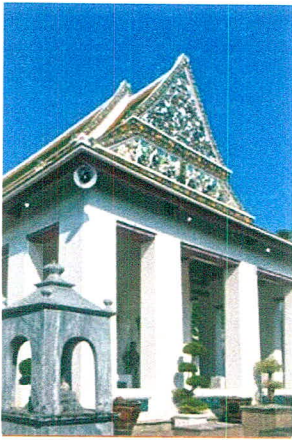
โลกาภิวัตน์ยังเป็นเรื่องที่มีความเข้าใจไม่ตรงกัน โดยเฉพาะประเด็นที่นำไปของโลกาภิวัตน์ ใน “*ตะวันออก-ตะวันตก...ใครสร้างโลกสมัยใหม่*” (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552: 33-34) ได้กล่าวถึง การที่อารยธรรมของโลกตะวันตกและตะวันออกที่เคยแยกออกจากกัน และแท้จริงแล้ว ‘โลกาภิวัตน์’ เริ่มจากการแผ่อิทธิพลของ ‘ตะวันออก’ ที่มีความก้าวหน้ากว่า ได้รุกเข้าสู่ดินแดนโรมันตะวันออกและยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 8 จึงเป็นการเริ่มต้นของโลกาภิวัตน์ก่อนที่โลกตะวันตกค้นพบทวีปอเมริกา¹ และได้พัฒนาอารยธรรมเหนือส่วนอื่นของโลกด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ พร้อมการวางรากฐานทุนนิยมและประชาธิปไตยไปทั่วโลกในเวลาต่อมา

การกลับมาผงาดของโลกตะวันออกตามการคาดการณ์ถึงความรุดหน้าของเศรษฐกิจของจีน พร้อมกับสัญญาณถดถอยของอเมริกา โลกกำลังกลับหัวตามที่นักวิชาการกำลังชี้ให้เห็นการเกิด ‘*บูรพาภิวัตน์*’ ซึ่ง อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) ได้วิเคราะห์เชิงภูมิ-รัฐศาสตร์ และเศรษฐกิจโลกใหม่ โดยมีจีนเป็นผู้นำขบวนบูรพาภิวัตน์เป็น ‘*หัวขบวนรุดหน้าสายบูรพาตัวจริง*’ ซึ่งมีผลทำให้ประเทศตะวันออกกำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และดึงโลกทั้งมวลให้วิ่งตาม (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554: 63)

ที่กล่าวนำข้างต้น มุ่งชี้ให้เห็นว่า กระแสโลกาภิวัตน์มีขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งจากโลกตะวันตกและตะวันออก นั้นย่อมาหมายความว่า การเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่ามีอิทธิพลมากน้อยอย่างไร กระแสโลกาภิวัตน์จัดเป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจมาจากโลกตะวันตก หรือมาจากโลกตะวันออก ส่วนท้องถิ่นภิวัตน์เป็นปัจจัยภายในของถิ่นที่ ซึ่งไม่ใช่กระแสด้าน แต่เป็นกระแสเสริมสร้างท้องถิ่นในการพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เกิดแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization)

Globalization + Localization $\Longrightarrow$ Glocalization

¹ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส ค้นพบทวีปอเมริกา ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1492

ภาพ 1-1 'วัดนอกอย่าง' เช่น โบสถ์วัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหาร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีตามอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน
(ที่มา: <http://www.reumthai.com/index.php?topic=5040.15>)

สำหรับด้านสถาปัตยกรรม โกอิชิ นากาชิมา (Koichi Nagashima, 1999) ได้ชี้ให้เห็นการคงอยู่ของแบบแผนกระบวนทัศน์ (paradigm) ใน 2 แบบแผนหลักในแนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมในอนาคต คือ การแผ่ขยายของกระแสโลกาภิวัตน์สู่วิถีชีวิต โดยเฉพาะจากการแพร่กระจายของข่าวสารจากการพัฒนาของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นอิทธิพลที่คงอยู่และกำลังรุกรานอย่างต่อเนื่อง ส่วนอีกด้านหนึ่งเกิดความจำเป็นในการให้ความสำคัญและเสริมสร้างบทบาทในการรองรับกิจกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบแผนทั้งสองจึงเป็นแบบแผนกระบวนทัศน์ที่เกิดการทำลายต่อกัน ที่นำไปสู่การพัฒนาในแนวบูรณาการ 'glocal approach'

แนวบูรณาการกระแสโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นกับงานสถาปัตยกรรม (glocal architecture) แท้จริงแล้ว ได้เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ต่อเนื่องมาถึงรัชกาลที่ 4 และ 5 โดยแต่เดิมนั้นเป็นการ 'ทำตามเดิม' จนถึงรัชกาลที่ 3 ซึ่งเริ่มรับอิทธิพลของศิลปกรรมจากจีน ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรียกว่า 'วัดนอกอย่าง' (ภาพ 1-1) ต่อมาเป็นการทำ 'อย่างผสม' ที่มี 'แบบฝรั่งแบบจีน' ในสมัยรัชกาลที่ 4 และในที่สุดก็ 'เปลี่ยนเป็นอย่างใหม่' ที่ทำเป็น 'แบบฝรั่ง' อย่างแท้จริง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงพลิกแผ่นดินให้เป็น 'ฝรั่ง' เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ใช่ประเทศป่าเถื่อนที่ชาติตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างในการเข้ายึดเป็นเมืองขึ้น (นิจ หิญชิระนันท์, 2539: 107-108)

อิทธิพลสถาปัตยกรรมโมเดิร์น (Modern Architecture) ที่ได้เข้ามาแทนที่อิทธิพลสถาปัตยกรรมโคโลเนียล (Colonial Architecture) ในช่วงหลังยุคล่าอาณานิคมได้นำไปสู่ทิศทาง แนวคิด และรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในวงการศึกษา วงการศึกษ และสังคมไทยโดยรวม ด้วยสถาปัตยกรรมโมเดิร์นหรือสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีรูปแบบที่เน้นการสนองประโยชน์ใช้สอย (functionalism) และที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้งนี้ย่อมหมายถึงความนิยมในรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็ไม่อาจมองข้ามปัจจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นำไปสู่แนวทางบูรณาการ 'glocal approach' ตามที่นากาชิมา (1999) ได้เสนอไว้

1.2 โจทย์วิจัย

จากการศึกษาแนวโน้มของทิศทางในแนวบูรณาการดังกล่าวข้างต้น จึงกำหนด โจทย์วิจัยในการค้นหาดังนี้: 1) รูปแบบและความเข้าใจที่เกิดขึ้นโดยผ่านการวิเคราะห์ ความหลากหลายในปรากฏการณ์ 2) ลักษณะการสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน 3) รูปแบบ ที่มีการแปรเปลี่ยนไปจากเดิม (transformation) 4) รูปแบบใหม่ที่เกิดจาก 'การคิดใหม่- ทำใหม่' (reinvention)

สำหรับงานวิจัยโครงการ **สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์ (Modern Thai Architecture under Globalization and Localization)** จากการศึกษาค้นคว้าเบื้องต้น จึงได้กำหนดแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระสำคัญและตัวอย่างรูปแบบพอสังเขปที่นำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดวิจัย ต่อไป ดังนี้

1. **สถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ (Glocalization)** ภายใต้แนวคิดบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ จึงค้นหาการเกิดบูรณาการทาง วัฒนธรรม (culture integration) ปัจจัยสำคัญ ๆ ที่มีผลต่อบูรณาการทางวัฒนธรรม การประยุกต์ปัจจัยท้องถิ่นที่นำไปสู่สถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย การประยุกต์ลักษณะ ไทย/ภูมิปัญญา กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ฯลฯ

อาคารกรณีตัวอย่าง: โครงการบ้านสวนปาริชาติ 2

อาคารธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานเชียงใหม่

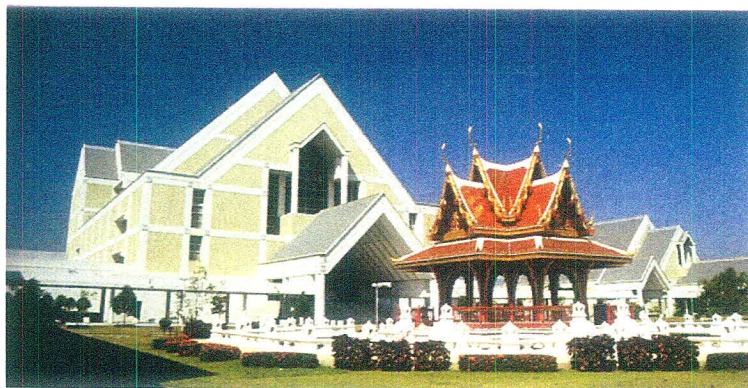
ภาพ 1-2 (ซ้าย) บ้านสวนปาริชาติ 2 (ขวา) อาคารธนาคาร แห่งประเทศไทย สำนักงาน เชียงใหม่
(ที่มา: (ซ้าย) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ, 2536: 308; (ขวา) ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

2. **สถาปัตยกรรมในแนวคู่ขนานประเพณีกับสมัยใหม่** เกิดจากแนวรูปแบบที่เป็นเพียงการวางเคียงกัน (juxtaposition) ของอาคารรูปแบบไทยประเพณีกับอาคารสมัยใหม่

ภาพ 1-3 (ซ้าย) อาคารศูนย์
วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
(ขวา) อาคารกรมสอบสวนคดี
พิเศษ

(ที่มา: (ซ้าย) วิมลสิทธิ์ หรรยางกูร และ
คณะ, 2536: 236; (ขวา) ผู้วิจัย,
มีนาคม 2555)

อาคารกรณีตัวอย่าง: อาคารศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย อาคารกรม
สอบสวนคดีพิเศษ DSI (ภาพ 1-3)

ภาพ 1-4 (ซ้าย) อาคารโรงแรม
ดาราเทวี (ขวา) อาคารศาลา
ไทยในงานเชียงใหม่เฮลธ์ฟี
2010

(ที่มา: (ซ้าย) ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554;
(ขวา) [www.gaoloumi.com/viewthread
.php?action=printable&tid=15740](http://www.gaoloumi.com/viewthread.php?action=printable&tid=15740))

3. สถาปัตยกรรมที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ ประกอบด้วยแนวทางแรก
คือ สถาปัตยกรรมในแนวรูปแบบไทยประเพณีที่เป็นการละเมิดฐานานุลักษณะ เกิดจาก
การนำรูปแบบไทยประเพณีของสถาปัตยกรรมประเภทวัดและวัง ที่เป็นรูปแบบ 'ของสูง'
มาใช้กับอาคารประเภททั่วไป เช่น อาคารโรงแรม อาคารศาลาไทยในงานเวิลด์เอ็กซ์โป ฯลฯ

อาคารกรณีตัวอย่าง: อาคารโรงแรมดาราเทวี อาคารศาลาไทยในงานเชียงใหม่เฮลธ์ฟี
เวิลด์เอ็กซ์โป 2010 (ภาพ 1-4)

สำหรับการขัดต่อฐานานุลักษณะในแนวทางที่ 2 คือ สถาปัตยกรรมในรูปแบบ
ต่าง ๆ ที่เป็นการละเลยฐานานุลักษณะ เกิดจากการออกแบบอาคารประเภทวัดและวัง
ในสังคมปัจจุบัน ให้มีรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ใช่รูปแบบไทยประเพณี

อาคารกรณีตัวอย่าง: พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ อาคารต่าง ๆ ในวัดพระ
ธรรมกาย (ภาพ 1-5)

4. สถาปัตยกรรมในแนวรูปแบบไทยสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ เกิดจากการค้นคว้าวิจัยที่นำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม
ไทยสมัยใหม่อย่างลงตัวที่จัดเป็น 'การคิดใหม่-ทำใหม่' (reinvention) โดยมีศักยภาพใน
การพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy)

อาคารกรณีตัวอย่าง: จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดแนวรูปแบบอาคาร ใน
ทำนองเดียวกับอาคารแฝดปิโตรนาส กรุงกัวลาลัมเปอร์
หรืออาคารไทเป 101 กรุงไทเป (ภาพ 1-6)

ภาพ 1-5 (ซ้าย) อาคารพระ
ตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ (ขวา)
อาคารต่าง ๆ ใน วัดพระธรรมกาย
(ที่มา: (ซ้าย) วิมลสิทธิ์ หรยางกูร
และคณะ, 2551: 163; (ขวา) <http://www.dhammadakaya.net/dhammadakaya-temple/the-memorial-hall-of-khun-yay-arch-araya-chandra-khonnokyoong>)

ภาพ 1-6 (ซ้าย) อาคารแฝด
ปิโตรนาส กรุงกัวลาลัมเปอร์
(ขวา) อาคารไทเป 101 กรุง
ไทเป
(ที่มา: (ซ้าย) <http://architectism.com/petronas-twin-towers-by-cesar-pelli/>; (ขวา) http://www.kruger-fan.com/projects_taiwan_taipei101.php)

การศึกษาเชิงลึกทางทฤษฎี และแนวคิด จากงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการ

พร้อมทั้งครอบคลุมกรณีตัวอย่างอาคารอย่างกว้างขวาง จะสามารถพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) อย่างละเอียดต่อไป และผลจากการวิจัยตามกรอบแนวคิดวิจัยดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การตอบโจทย์วิจัยที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในโครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎี หลักการ และแนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ พร้อมกับการพัฒนากรอบแนวคิดวิจัยที่ประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ โดยมีการศึกษาเบื้องต้นงานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีตัวอย่าง
2. ศึกษางานสถาปัตยกรรมภาคสนามในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เป็นงานกรณีตัวอย่าง และงานที่มีความโดดเด่นตามแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์
3. ศึกษาแนวคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ ทั้งแนวคิดเบื้องหลัง แรงบันดาลใจ ปัจจัยและทิศทางที่นำไปสู่การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์
4. ศึกษาระดับความคิดเห็นด้วยและองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความคิดเห็นของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปในวงการวิชาชีพและของกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อแนวคิดและรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามกรอบแนวคิดวิจัยในบริบทโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ นำเสนอการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและอภิปรายผลของการวิจัย พร้อมการวิเคราะห์เอกลักษณ์ในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่-ทำใหม่
5. นำเสนอข้อสรุปแนวทางการสร้างสรรค์ให้มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการนำผลสรุปไปใช้ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยต่อไป โดย

เฉพาะที่นำไปสู่การสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

1.4 ขั้นตอนและขอบเขตของการวิจัย

ขั้นตอนหลัก ๆ และขอบเขตของการวิจัยพอสังเขปมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) เป็นการศึกษาเบื้องต้นด้านทฤษฎีจากเอกสารวิชาการทุกประเภท เพื่อกำหนดแนวคิดหลัก ๆ พร้อมกำหนดนิยามหรือความหมายเฉพาะ รวมทั้งศึกษากรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมแนวคิดหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัตน์ ทั้งที่แสดงถึงการสืบสาน การแปรเปลี่ยนไป และการคิดใหม่-ทำใหม่ การค้นหาแนวคิดหลัก ๆ และสาระที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในงานขั้นตอนต่อมา

ขั้นตอนที่ 2 การออกสำรวจงานสถาปัตยกรรม เป็นการออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ตามรายการอาคารที่ได้จัดทำขึ้น โดยครอบคลุมงานสถาปัตยกรรมที่เป็นกรณีศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และที่มีลักษณะโดดเด่นที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักและสาระในกรอบวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์สถาปนิก/นักวิชาการ เป็นการออกสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง จำนวน 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบหรือรับผิดชอบโครงการงานสถาปัตยกรรมที่ได้ออกสำรวจแล้ว เพื่อดำเนินการค้นหาแนวคิดและแรงจูงใจในการออกแบบ ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ อีกจำนวน 5 คน ที่เป็นการสัมภาษณ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยครอบคลุมประเด็นข้อขัดแย้งต่าง ๆ และทางออกต่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป เป็นการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไปโดยเฉพาะ โดยมุ่งค้นหาระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในบริบทโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัตน์ ระดับความคิดเห็นด้วยย่อมแสดงถึงระดับการยอมรับ ในแบบสอบถามที่ใช้ ชุดคำถามสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 31 ข้อ ชุดคำถามสำหรับกลุ่มคนทั่วไป ประกอบด้วย

ข้อคำถาม จำนวน 20 ข้อ สาระสำคัญของข้อคำถามพัฒนามาจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 – 3 กล่าวคือ จากทฤษฎี รูปแบบงานสถาปัตยกรรม และแนวความคิดของสถาปนิก และนักวิชาการ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการและการอภิปรายผล ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลมาอย่างต่อเนื่องเพื่อจัดทำและปรับกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ของโครงการวิจัย จึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารจากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกสถาปนิกและนักวิชาการ และจากการสอบถามกลุ่มสถาปนิกทั่วไปและกลุ่มคนทั่วไป ซึ่งนำไปสู่ 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณในระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ 2) การวิเคราะห์หามิติสำคัญ ๆ ในความคิดเห็น โดยการวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) ตามกรอบแนวคิดวิจัย ทั้งนี้ ในตอนท้ายของบทวิเคราะห์ของโครงการวิจัย มีการนำเสนอการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อสรุปต่อไป 3) การจัดทำวิเคราะห์แนวรูปแบบต่าง ๆ เพื่อชี้ประเด็นของการสืบสาน การปรับเปลี่ยนของรูปแบบ และการคิดใหม่-ทำใหม่ ในแนวทางการพัฒนาเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปและการเสนอแนะ นำเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะที่พยายามชี้ไปถึงแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ตามสาระของกรอบแนวคิดวิจัย โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ การนำผลของงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ร่วมกับผลของงานวิจัยอื่น ๆ ในชุดโครงการวิจัย นอกจากจะสร้างความมั่นคงด้านเอกลักษณ์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไปภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยที่ควรจัดทำขึ้นในอนาคต

1.5 ประโยชน์ของงานวิจัย

โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ จะเป็นประโยชน์ได้ดังนี้

1. งานวิจัยนี้ได้พิสูจน์ว่า แนวคิดหลักและสาระสำคัญที่ปรากฏในกรอบแนวคิดวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์

- สามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมไทยปัจจุบันและอนาคตได้ โดยได้ผ่านการแสดงความคิดเห็นของทั้งกลุ่มสถาปนิกทั่วไป และกลุ่มคนทั่วไป จึงจัดได้ว่า งานวิจัยนี้ได้บุกเบิกพรมแดนแห่งความรู้ใหม่
2. งานวิจัยนี้ได้ชี้แนวคิดและแนวรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์สำหรับวงการวิชาชีพสถาปัตยกรรม เป็นการสร้าง 'ทางออก' แทนการ 'ไขว่คว้า' รูปแบบอดีตมาใช้กับบริบทสังคมปัจจุบัน
 3. งานวิจัยนี้ได้สร้างจิตสำนึกให้วงการศึกษได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในงานสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการปลูกฝังให้สร้างสรรค์ในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization) ผ่านกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการวิจัย
 4. จากแนวคิดบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์ในงานสถาปัตยกรรม (glocal architecture) ของงานวิจัยนี้จะนำไปสู่การสร้างสรรค์อาคารที่มีความสำคัญระดับชาติ เช่น อาคารรัฐสภาแห่งใหม่ อาคารศูนย์การประชุมแห่งชาติ และรวมถึงอาคารที่มีผลต่อการสร้างรายได้ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประเทศ ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเป็นอาคารคู่บ้านคู่เมืองดังเช่น อาคารแฝดปิโตรนาสของประเทศมาเลเซีย เป็นต้น
 5. ท้ายที่สุดแล้ว การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่นอกจากสร้างโอกาสการรับรู้สถานะความเป็นไทยในเวทีโลก ยังมีส่วนในการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในสังคมไทย และนำไปสู่ความสามัคคีในชาติได้

1.6 นิยามคำสำคัญ

งานวิจัยนี้ได้กำหนดคำต่าง ๆ ที่มีความหมายเฉพาะ ดังนี้

กรอบแนวคิดวิจัย (Research Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดวิจัย เป็นโครงสร้างเชิงสาระของงานวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) โดยแต่ละแนวคิดหลัก ๆ ประกอบด้วยแนวความคิดสำคัญ ๆ (concepts) หลากหลายแนวความคิด เช่น ลักษณะเชิงนามธรรมเป็นแนวคิดหลักที่

ประกอบด้วยแนวความคิดหลาย ๆ แนวความคิด ได้แก่ ความเบา ความโปร่ง ความโล่ง ความร่มรื่น เป็นต้น โดยมีสาระและปัจจัยที่เกี่ยวข้องเฉพาะของแต่ละแนวความคิด

การคิดใหม่-ทำใหม่ (Reinvention)

การคิดใหม่-ทำใหม่ เป็นการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมขึ้นใหม่ โดยพิจารณาจากปัจจัยบริบทปัจจุบันและการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงต้องอาศัยความเข้าใจบริบทและเทคโนโลยีที่กำหนดในการขับเคลื่อนสู่การคิดใหม่-ทำใหม่ ในขณะเดียวกันผลงานสถาปัตยกรรมในแนวคิดใหม่-ทำใหม่ยังคงต้องสื่อถึงรากลึกของความเป็นไทย ที่อาจต้องพัฒนาต่อไปเป็นรูปแบบเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ในบริบทของสังคมสมัยใหม่

การปรับเปลี่ยน (Transformation)

การปรับเปลี่ยน หมายถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบันจากการอิงกับแนวความคิด การเลือกใช้วัสดุ เทคโนโลยีการก่อสร้าง ฯลฯ ที่ทันสมัย โดยยังคงยึดปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศ ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติบางประการซึ่งรวมถึงปัจจัยด้านฐานานุลักษณะ เป็นรูปแบบที่สะท้อนลักษณะพื้นฐานทางนามธรรมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน

การสืบสาน (Inheritance)

การสืบสาน หมายถึง การสืบสานแนวรูปแบบ การใช้วัสดุและวิธีการก่อสร้างแบบดั้งเดิม โดยเป็นไปตามความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณีปฏิบัติ ทั้งนี้การสืบสานย่อมมีระดับของการสืบสานมากหรือน้อยแตกต่างกันได้

รูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (Iconic Design)

งานสถาปัตยกรรมสามารถสื่อ 'สาร' ที่เป็นการสร้างความเข้าใจด้วยรูปแบบต่าง ๆ รูปแบบหนึ่งอาศัยสัญลักษณ์จากการออกแบบที่เป็นรูปแบบสัญลักษณ์เฉพาะ (iconic design) เช่น การใช้องค์ประกอบเครื่องยอดที่มียอดแหลมฐานกว้าง สิ่งที่ต้องการสื่อ (signified) คือ พลับหรืออำนาจที่รับรู้ได้จากรูปแบบเชิงสัญลักษณ์เฉพาะ (icon)

ฐานานุลักษณะ

ฐานานุลักษณะในงานสถาปัตยกรรม หมายถึงลักษณะในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แสดงสถานภาพทางสังคม โดยเป็นคำที่ใช้แทนความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์

ระหว่างฐานานุกรมกับฐานานุศักดิ์ หรือระหว่างสถานภาพของรูปลักษณะในงานสถาปัตยกรรมกับสถานภาพทางสังคม ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องเหมาะสมกัน

ท้องถิ่นวิวัฒน์

กระบวนการพัฒนาในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ในระดับสากล โดยสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ประเวศ วสี, 2551) รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพด้วย ทั้งนี้ มีลักษณะการใช้องค์ความรู้หรือทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

บูรณาการ

การสร้างแนวทางเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ตามหลักการหรือแนวคิดต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากการรวมส่วนประกอบย่อยตั้งแต่ 2 องค์ประกอบขึ้นไป โดยส่งเสริมกัน และพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของส่วนทั้งหมดที่ใหญ่กว่า (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546) ในที่นี้หมายถึงแนวทางบูรณาการระหว่างกระบวนการโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัฒน์

ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถของคนในสังคมไทยที่มีการสั่งสม ประยุกต์ พัฒนา และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ ของแต่ละยุคสมัย

รูปลักษณะเชิงสัญลักษณ์

รูปลักษณะ (image) ที่สื่อความหมายทางสัญลักษณ์ (symbolism) รูปลักษณะอาจเป็นไปตามคติความเชื่อต่าง ๆ ความหมายที่ต้องการสื่อ ซึ่งรวมถึงเอกลักษณ์ไทย ความหมายเฉพาะต่าง ๆ (signification) ซึ่งรวมถึงลำดับศักดิ์ หรือฐานานุศักดิ์ เหล่านี้เป็นความหมายทางสัญลักษณ์ที่แสดงออกทางรูปลักษณะ

ลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย

งานสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะพื้นถิ่นร่วมสมัย หมายถึงงานสถาปัตยกรรมที่มีรูปลักษณะเช่นเดียวกับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกันด้วยการใช้วัสดุ เทคนิคการก่อสร้าง และรูปแบบทำนองเดียวกัน ในช่วงเวลาเดียวกัน ในถิ่นที่เดียวกัน

โลกาภิวัตน์

กระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมซึ่งดำเนินไปในระดับนานาชาติ และส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ มีการพัฒนาไปสู่ความเชื่อมโยงในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น ปรากฏเป็นความคล้ายคลึง หรือความเป็นสากลที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ทั้งนี้รวมถึงมิติทางกายภาพด้วย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กระบวนการโลกาภิวัตน์ในยุคนี้นี้เกิดจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นสำคัญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

งานสถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่ จึงแตกต่างจากสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่แสดงลักษณะไทยแบบดั้งเดิมที่ยึดถือกันมาแต่อดีต

² อ่านวิวัฒนาการ. (2557). อัตลักษณ์ คือเอกลักษณ์ไทย. *สยามรัฐ* ปีที่ 65 ฉบับที่ 22426 (20 กันยายน), หน้า 14.

อัตลักษณ์สถาปัตยกรรม²

งานสถาปัตยกรรมของแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะที่กำหนดจากปัจจัยเฉพาะต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ๆ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมจึงหมายถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะพื้นที่ในบริบทเดียวกัน

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม²

ลักษณะร่วมเฉพาะของงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นบริบทหรือปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมของพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง แต่ละพื้นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมจึงเป็นลักษณะร่วมของอัตลักษณ์หลากหลายทางสถาปัตยกรรม

1.7 กรอบแนวคิดวิจัย: สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์ (Modern Thai Architecture under Globalization and Localization)

แนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมสาระในงานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่
ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย
สมัยใหม่ ประกอบด้วย:

1. สถาปัตยกรรมในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์และท้องถิ่นภิวัตน์
2. สถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการโลกาภิวัตน์กับท้องถิ่นภิวัตน์
(glocal architecture): แนวบูรณาการทางวัฒนธรรม
 - ปัจจัยที่มีผลต่อบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)
 - รากฐานทางความคิดแบบตะวันออก
 - ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ/สภาพภูมิอากาศ
 - การผสมผสานจากบริบทสังคมไทยแบบพหุลักษณะ
 - บริบทที่มีเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทย
 - มิตินามธรรม / รูปธรรม / สุนทรียภาพ
 - มิติคุณภาพชีวิต
 - แนวทางการสร้างสรรค์เชิงบูรณาการ
 - แนวสถาปัตยกรรมท้องถิ่นร่วมสมัย
 - แนวสถาปัตยกรรมสมัยใหม่กับรูปแบบสัญลักษณ์
 - แนวการประยุกต์ลักษณะไทย / ภูมิปัญญา / วิถีธรรมชาติกับเทคโนโลยีสมัยใหม่
3. สถาปัตยกรรมในแนวคู่ขนานสมัยใหม่กับประเพณี
 - แนวรูปแบบที่เป็นองค์ประกอบที่มีการใช้สอยต่อเนื่องกัน
 - แนวรูปแบบที่เป็นองค์ประกอบแยกจากกันแต่อยู่ใกล้กัน
4. สถาปัตยกรรมที่เป็นการขัดต่อฐานานุลักษณะ
 - แนวรูปแบบประเพณีที่เป็นการละเมิดฐานานุลักษณะ

- แนวทางการออกแบบที่ขัดต่อวัฒนธรรมหลวง
- แนวรูปแบบต่างๆ ที่เป็นการละเลยฐานานุลักษณะ
- แนวทางการออกแบบอาคารประเภทวังและวัด

5. สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

- แนวทางการพัฒนาเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

แผนภาพ 1-1 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ภายใต้โลกาภิวัตน์และท้องถิ่นวิวัตน์ (Modern Thai Architecture under Globalization and Localization)

